

Taidekaari

-kulttuurikasvatusohjelma

Opetussuunnitelman liite

esiopetus ja
luokat 1–9

SISÄLLYS

TAIDEKAARI-KULTTUURIKASVATUSOHJELMA	3
KULTTUURIKASVATUSOHJELMAN VUOSILUOKITTAINEN SISÄLTÖ	5
MONITAITEINEN MUSEOPEDAGOGIIKKA	6
KULTTUURIYMPÄRISTÖ.....	8
SANATAIDE	9
TEATTERI	10
ELOKUVA.....	11
TANSSI.....	12
SIRKUS	13
KUVATAIDE	14
KÄSITYÖ	15
MUSIIKKI	16
KULTTUURIN MONINAISET MUODOT	17
KULTTUURIKASVATUSOHJELMAN SUUNNITTELUUN OSALLISTUNEET	18

TAIDEKAARI-KULTTUURIKASVATUSOHJELMA

Taidekaari-kulttuurikasvatusohjelmaa toteuttaa TAITE-yksikkö, joka kuuluu Tampereen kaupungin museopalveluihin. Ohjelmaa organisoivat yhdessä TAITE-yksikön kanssa kulttuuripalvelut ja perusopetus. Osallistumalla Taidekaaren kulttuurikasvatusohjelmaan tamperelainen opettaja toteuttaa opetussuunnitelmaa. Kulttuurikasvatusohjelma tukee valtakunnallista esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden Taide ja kulttuuri - sisältöalueen sekä perusopetuksen valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan kirjattujen aihekokonaisuuksien ja useiden eri oppiaineiden tavoitteiden ja sisältöjen toteutumista. Taidekaari on opettajan työkalu ja koulutyön lisäarvo.

Tampereen maksuttomassa Taidekaaressa lapsi saa kulttuurista ja taiteesta elämyksiä, onnistumisen kokemuksia sekä elämönhallinnan välineitä. Taidekaaren tehtävänä on tutustuttaa vuosittain lapset ja nuoret eri taiteen ja kulttuurin lajeihin teemallisissa taide- ja kulttuurikasvatuskokonaisuuksissa. Tutustuminen tapahtuu vuosiluokittain vaihtuvissa ohjelmissa, jotka koostuvat vierailuista kulttuurilaitoksissa, tapaamalla taiteilijoita sekä työskentelemällä monitaiteisissa työpajoissa. Ohjelman sisällöt vaihtelevat vuosittain Tampereen kulttuuritarjonnan mukaan. Kulttuurikasvatuskokonaisuuden olennaisena osana on, yhdessä taiteen ja kulttuurin ammattilaisten kanssa tuotettu, opettajien käyttöön tarkoitettu oheismateriaali, jonka avulla taiteen integroiminen eri oppiaineisiin helpottuu.

Arvot ja periaatteet

Taidekaaren lähtökohtana on antaa lapselle esteetön taiteen ja kulttuurin kokemisen, tekemisen ja jakamisen mahdollisuus. Taidekaaren arvoja ovat sosiaalinen tasavertaisuus, saavutettavuus, elämyksellisyys, toiminnallisuus ja moniarvoisuus. Toiminnan maksuttomuus ja toteutuminen koulupäivän aikana mahdollistaa sosiaalisen tasavertaisuuden toteutumisen. Saavutettavuutta ovat ikä- ja kehitystason mukaan suunnitellut taide- ja kulttuuritapahtumat sekä työpajat. Elämyksellisyys mahdollistuu rikkaan pirkanmaalaisen kulttuuritarjonnan kautta ja toiminnallisuus syntyy työpajojen ja ohjelman toimintamallin toteuttamisen kautta. Moniarvoisuus toteutuu monikulttuurisuuden arvostamisen kautta sekä jokaisen lapsen ja nuoren kohtaamisena sellaisenaan taide- ja kulttuurityöpajojen sallivassa, avoimessa ja kannustavassa ilmapiirissä.

Kasvatusajattelu

Taidekaaren oppimiskäsityksen taustalla on kokemuksellisen oppimisen teoria. Uusien *tietojen ja taitojen oppiminen* syventyy, kun ne yhdistyvät lapsen ja nuoren omaan kokemusmaailmaan. Kulttuurikasvatus antaa mahdollisuuden käsitellä myös *identiteetteihin* liittyviä kysymyksiä, kun lähestymistapa käsiteltäviin teemoihin ja aiheisiin on kokonaisvaltainen: aistit, tunteet, toiminta ja tieto yhdistyvät kulttuurikasvatuskokonaisuuksissa. Kulttuurikasvatus edistää *yhteisöllisyyttä* ja sen avulla voidaan ehkäistä syrjäytymistä, kun oppiminen ymmärretään yhteistoimintana, jossa yhdessä ihmettely, kokeileminen, tekeminen ja jakaminen ovat keskiössä.

Toimintamalli

Taidekaari-kulttuurikasvatusohjelma perustuu TAITE-yksikössä kehitettyyn museopedagogiseen toimintamalliin.

Taiteeseen tutustuminen

Käymällä museoissa, konserteissa, kirjastossa, elokuvissa sekä tanssi-, sirkus- ja teatteriesityksissä lapset ja nuoret saavat käsityksen monipuolisesta kulttuuritarjonnasta. Taidekaari valikoi kohderyhmälle sopivat vierailukohteet.

Työskentely työpajassa

Instituutiovierailun jälkeen ohjelmassa olevaa teemaa käsitellään erilaisissa työpajoissa. Työpajojen ohjaajat ovat oman taiteenlajinsa ammattilaisia. Työpajoissa lasta kannustetaan itseilmaisuun, kokeiluun ja omaan tulkintaan.

Oheismateriaalin käyttö

Oheismateriaali on tarkoitettu opettajan työkaluksi ja tueksi. Oheismateriaalin avulla tuetaan taidekasvatuskokonaisuuden teemojen jatkotyöstämistä luokassa ja integrointia opetukseen.

Teosten esille tuominen ja jakaminen ryhmässä

Yhteiskunnassa taiteen arvostus osoitetaan muun muassa asettamalla se näytteille. Taidekaareissa oman työn esille asettaminen on tärkeä osa kokonaisuutta sekä osana työpajoja että Taidekaaren julkisissa näyttelyissä. Lasten teoksia esille tuomalla lapsia opetetaan arvostamaan omaa sekä toisten tekemää taidetta. Kriittinen suhtautuminen omaan teokseen auttaa lasta pohtimaan omien tekojensa jälkiä myös muilla elämänalueilla.

KULTTUURIKASVATUSOHJELMAN VUOSILUOKITTAINEN SISÄLTÖ

VUOSILUOKKA	KULTTUURISISÄLTÖ ¹	OPPIAINE ²
esikoulu	museo	
1. luokka	museo	kuvataide
2. luokka	tanssi	liikunta
3. luokka	teatteri/sanataide	äidinkieli ja kirjallisuus
4. luokka	sirkus	liikunta
5. luokka	konsertti	musiikki
6. luokka	museo	biologia ja maantieto
7. luokka	museo	kuvataide
8. luokka	teatteri/elokuva	äidinkieli ja kirjallisuus
9. luokka	kulttuuriympäristö	maantieto

¹ Taidekaaren vuosiluokittainen kulttuurikasvatusohjelma on laadittu siten, että oppilas pääsee esi- ja perusopetuksen aikana tutustumaan mahdollisimman laajasti eri taiteen ja kulttuurin aloihin. Oppilas tutustuu Tampereen rakennettuun kulttuuriympäristöön sekä monipuoliseen taide- ja kulttuuritarjontaan vieraillemalla museoissa, teatterissa, elokuvissa, konserteissa sekä tanssi- ja sirkusesityksissä. Näyttely- ja esitysvierailujen lisäksi oppilas osallistuu eri kulttuurialojen työpajoihin. Kuvataide, musiikki ja käsityö ovat omina oppiaineinaan peruskoulun tuntikehyksessä, mutta esimerkiksi teatteri, elokuva, sirkus ja tanssi sieltä puuttuvat. Taidekaari antaa oppilaalle mahdollisuuden myös näiden taiteenalojen tarjoamiin kokemuksiin sekä taiteen vastaanottajana että itse taiteen tekijänä.

² Vaikka kulttuurikasvatusohjelma onkin opetussuunnitelman tuntikehyksrakenteen vuoksi kirjattu vuosiluokittain vain tiettyjen oppiaineiden alle, Taidekaaren kulttuurikasvatusohjelma tukee myös opetussuunnitelmaan kirjattujen aihekokonaisuuksien sekä useiden muiden oppiaineiden tavoitteiden ja sisältöjen toteutumista.

MONITAITEINEN MUSEOPEDAGOGIIKKA

Taidekaaren toiminnassa museoilla on tärkeä merkitys. Kokonaisuuksia tehdään taidemuseoihin, kulttuurihistoriallisiin museoihin sekä luonnontieteelliseen museoon. Museoon sijoittuvassa monitaiteisessa museopedagogiikassa vuorottelevat kulttuurihistoriaan, taiteeseen ja ympäröivään luontoon tutustuminen kuunnellen ja katsellen sekä oppilaan aktiivinen toiminta kulttuurikokemuksen käsittelijänä ja taiteen tekijänä. Taidekaaren museopedagogisessa kokonaisuudessa oppilas käy ensin luokkansa kanssa museossa ja tämän jälkeen hän jatkaa kokemustaan jonkin taiteenlajin työpajassa. Näyttelyyn tutustutaan oppaan johdolla ja opastus on aina oppilaiden kokemuksille, ajatuksille ja mielipiteille tilaa antava moniaistinen tapahtuma. Työpaja puolestaan on sisällöllisesti kiinteä osa museokäyntiä ja se jatkaa museossa käyntiin lähteneitä prosesseja. Opettajat voivat edelleen jatkaa oppimisprosessia koulussa kokonaisuutta varten tehdyn oheismateriaalin avulla.

Museovierailun tavoitteena on, että oppilas saa käsityksen museosta oppimisympäristönä, taiteen ja kulttuurihistorian esittelyn, katselun, keskustelun ja tekemisen paikkana. Museossa lasta rohkaistaan mielipiteen ilmaisuun, tulkintoihin ja näiden asioiden jakamiseen ryhmässä. Tavoitteena on rakentaa lapselle mutkaton suhde kulttuurihistoriaan, taiteeseen ja omaan ympäristöön. Ryhmätilanteissa harjoitellaan vuorovaikutustaitoja, keskustelua, kuuntelua ja toimijuutta. Toimijuuden mahdollistavat toiminnallinen museokierros ja museokierroksella tehtävät monitaiteiset harjoitteet, joissa hyödynnetään muun muassa draamaa, tanssia ja musiikkia.

Museopedagogiikassa oppimista tapahtuu kolmella eri alueella: kokemuksellisen oppimisen, tiedollisen oppimisen sekä aktiivisen osallistumisen alueilla. Museovierailulla korostuu omakohtainen elämys ja kokemus, jotka ovat yhteydessä tunnekasvatukseen. Teoksen katselu herättää tunteita: esteettistä nautintoa, mutta toisinaan myös hämmennystä, jopa inhoa. Tunteiden käsittely auttaa ymmärtämään ihmisyyttä, inhimillisiä tunteita ja niiden ilmaisua eri tavoin. Lisäksi kulttuurihistoriallisen esineistön ja taiteen avulla voidaan tutkia ihmisen suhdetta maailmaan ja todellisuuteen sekä ihmisten välisiä suhteita. Tähän liittyy aina myös yhdessä kokeminen ja ryhmän kanssa kokemuksen jakaminen.

Taidemuseovierailulla opitaan materiaaleista, taiteilijasta, taidehistoriasta, estetiikan laeista ja tutustutaan taidemuseoon paikkana. Tärkeää on myös oppia lukemaan taideteosten visuaalisia viestejä ja analysoimaan kriittisesti visuaalista informaatiota. Taiteen äärellä opitaan myös sanallistamaan tai muutoin käsittelemään omia ja toisten havaintoja ja tuntemuksia. Kulttuurihistoriallisessa museossa oppilas oppii puolestaan kulttuurinlukutaitoa: hän oppii ymmärtämään oman kulttuurinsa juuria ja monimuotoisuutta sekä tutustuu myös muihin kulttuureihin ja elämäkatsomuksiin. Luonnontieteellisessä museossa pohditaan omaa luontosuhdetta ja tutustutaan pirkanmaalaiseen luontoon. Museossa opitaan myös historiallisen tiedon erityisluonteesta: oppilaalle tehdään selväksi, että näyttelyssä ja ilmiön kuvauksessa on kyse näyttelytyöryhmän ja tutkijoiden tulkinnasta, ja oppilasta innostetaan lisätiedon hankintaan, aktiiviseen keskusteluun ja tiedon kyseenalaistamiseen. Oppilas oppii olevansa osa historiallista ja kulttuurista jatkumoa: hän ymmärtää, että hänen teoillaan sekä valinnoillaan on merkitystä tulevien polvien elämään.

Taidekaaren museopedagogisissa kokonaisuuksissa oppiminen tapahtuu aktiivisesti oivaltaen, eläytyen ja toimien. Museokäynnillä opitaan käyttämään kulttuurihistoriallista esineistöä ja taideteoksia oppimisen välineenä: oppiminen lähtee liikkeelle museoesineistä ja niiden taustahistoriasta, sekä näiden ympärille kirjoitetusta, usein tarinamuotoisesta, opastuksesta, jossa on tietoa ja elämyksiä sopivassa suhteessa. Taidekaaren periaatteisiin kuuluu, että aikuisen maailma ei ole se oikeampi tai parempi, johon lasta ja nuorta yritetään kasvattaa, vaan käsiteltävät teemat nivotaan aina ensisijaisesti oppilaan omaan kokemusmaailmaan. Museokäynnin herättämien ajatusten käsittely jatkuu monitaiteisissa työpajoissa edelleen oppilaan aktiivista roolia korostaen. Oppilaita rohkaistaan yksilölliseen, luovaan ilmaisuun mutta toisaalta myös yhteisten kokemusten vertailuun ja asioiden jakamiseen ryhmässä.

KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan ihmisen käyttämää, hoitamaa, rakentamaa tai muuten muokkaamaa fyysistä ympäristöä, jonka maisemakuvassa ihmisen toiminnan jäljet näkyvät. Kulttuuriympäristön ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöä ovat muun muassa esihistorialliset asuinalueet, pellot, tiet, vanhat tai historialliset kylät, kaupunkien ydinkeskustat ja lähiöt sekä maaseudun pihapiirit.

Kulttuuriympäristö on sukupolvien myötä syntynyt kuva kotiseudusta, jossa kohtaavat luonto ja ihmisen elämisen jälki. Sitä on opittava lukemaan. Kulttuuriympäristökasvatus on tietojen ja taitojen välittämistä niin, että oppijan kulttuuriperintötietoisuus vahvistuu ja kulttuuriperinnön lukutaito paranee. Pyrkimyksenä on saada oppijat huomaamaan, että kulttuuriperintömme on koko ajan läsnä ympärillämme. Tutut ja arkisetkin paikat voivat sisältää viitteitä eri aikakausilta, tarinoita ja kiehtovia kehitysvaiheita. Menneisyyteen tutustuminen auttaa ymmärtämään ja arvostamaan nykyhetkeä sekä antaa eväitä tulevan suunnitteluun. Tulevaisuuden kulttuuriperintöä luodaan tänään. Oman kulttuuriperinnön ja ympäristön ymmärtämisen avulla tuetaan lapsia ja nuoria vastuulliseen aikuisuuteen ja lisäävät kykyä ottaa kantaan ympäristön suunnitteluun.

Kulttuuriperintökasvatus auttaa yksilöä jäsentämään yhteiskuntaa ja kulttuuria ja tukee siten kulttuurisen identiteetin muotoutumista. Taidekaaren kulttuuriympäristökasvatuksessa on kyse ympäristön monipuolisten arvojen huomaamisesta ja arvostamisesta, mutta myös kotiseutukasvatuksesta ja paikallisidentiteetin kehittämisestä. Oppilas oppii ymmärtämään ja arvostamaan myös vanhaa ja kulunutta, sekä huomaamaan nykyrakentamisen vaikutuksen ympäristöönsä. Toiminnan myötä oppilas ymmärtää yhteisvastuullisuuden omasta ympäristöstä ja henkilökohtaiset vaikutusmahdollisuutensa. Yhteisretki ja yhdessä tehty oman ympäristön tarkkailu lisäävät yhteisöllisyyttä ja nivovat oppilaat vankemmin omaan kotiseutuunsa ja tamperelaisuuteen.

SANATAIDE

Sanataide on taiteellista, kielellistä ilmaisua, jonka tarkoituksena on esteettisen kokemuksen tuottaminen. Sanataidetta käytetään usein kirjallisuuden synonyymina, ja suppeimmillaan sillä viitataan kirjallisuuden perinteisiin lajityyppeihin: proosaan, lyriikkaan ja draamaan. Sanataiteen voi kuitenkin käsittää laajemmin. Silloin se pitää sisällään myös uusien medioiden tuomat ilmiöt ja erilaiset vuorovaikutteisen kerronnan muodot. Väljimmillään sanataide kattaa kaikki kirjoitetut, puhutut ja kuvitetut tarinat, ja se toimii tiiviissä yhteistyössä myös muiden taiteenalojen kanssa.

Sanataidekasvatuksessa tutustutaan erilaisiin teksteihin, kirjoihin ja kirjallisuuden historiaan sekä kirjoittamisen tapoihin oman tekemisen kautta. Sanataidetunnilla luetaan, löydetään aiheita omille teksteille, kirjoitetaan, esiinnyttään ja kuunnellaan. Tärkeää on antaa oppilaalle kokemus siitä, että kieli liittyy olennaisesti todellisuuden jäsentämiseen. Kirjallisuuden, sen historian ja käsitteiden ohella esiin nostetaan myös uudet, kielelliset ilmiöt. Oppilaalle osoitetaan kirjallisuuden ilmaisun monipuoliset mahdollisuudet: kieltä käytetään niin rap-sanoituksissa kuin televisiosarjojen käsikirjoittamisessakin. Tunneilla voidaan esimerkiksi kuvata omia runovideoita, käsikirjoittaa roolipeli tai tutustua blogien maailmaan.

Taidekaaren sanataidekasvatus rohkaisee oppilasta luovuuteen ja omaperäisyyteen. Tärkein tavoite onkin innostaa oppilaita käyttämään mielikuvitustaan sekä kokeilemaan kielellisen ilmaisun eri lajeja. Yksi keskeisimmistä haasteista on kehittää oppilaiden luottamusta omaan taitoihinsa lukijoina ja kirjoittajina. Pajassa oppilas tutustuu johonkin kirjallisuuden lajiin tai tekstityyppiin innostavien esimerkkien ja harjoitusten avulla. Sanataidekasvatuksessa haastavatkin aiheet avataan selkeiden harjoitusten ja oman kirjoittamisen kautta. Pajojen tavoite on herättää oppilaassa kipinä oman kielellisen ilmaisun kehittämiseen. Pajoissa pyritään siihen, että oppilaalle jää käteen itse tehty sanataiteellinen tuotos sekä onnistumisen elämys. Olennainen osa oppimista on myös omien tekstien esittäminen ja jakaminen ryhmän kanssa. Positiivinen palaute voimauttaa ja antaa uskoa omaan tekemiseen.

TEATTERI

Teatterilla tarkoitetaan perinteisesti näyteltyä draamaa, jossa esiintyjät näytellen, eli rooliinsa eläytyen, välittävät käsikirjoitetun tekstin yleisölle. Teatteri-sanalla voidaan kuitenkin viitata hyvinkin erilaisiin esittämisen traditioihin ja muotoihin. Länsimaissa aristotelinen draama on vallinnut vahvimmin, ja Suomessa on suosittu erityisesti puheteatteria. Viime vuosikymmeninä esittävän taiteen uudet muodot ovat kuitenkin synnyttäneet monia sisällöllisiä ja filosofisia uudistuksia. Teatteri on yhä tiiviimmin tehnyt yhteistyötä myös sirkuksen, tanssin ja elokuvan kanssa. Tänä päivänä onkin vaikea löytää yhteiskunnallista, saati kulttuurista aluetta, jossa teatteri tai teatterillinen ajattelu ei olisi läsnä.

Teatterikasvatuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä ihmisestä järjen, tunteen ja intuition kautta. Teatterikasvatuksen tavoitteita ovat esimerkiksi tunteiden käsittelyn opetteleminen, ryhmätyötaitojen kehittäminen, esteettisten ja eettisten asioiden pohtiminen, itseilmaisun kehittäminen ja itsetunnon vahvistaminen. Taidekaaren teatterikasvatuksen suurin tavoite ei ole tuottaa valmista esitystä – vaikkakin sellainen voi prosessissa syntyä – vaan tarkoituksena on pohtia osallistujien kanssa asioiden merkityksiä teatterillisten ja draamallisten harjoitteiden avulla.

Taidekaaren teatterikasvatuksen keskeisenä piirteenä on toiminnallisuus. Teatterikasvatuksessa oppilas oppii teatterin käytänteitä erilaisten keho-, liike-, ääni- ja puheharjoitusten sekä pelien, leikkien ja improvisaatioiden avulla. Oppilas on sekä aktiivinen kokija että omien toimiansa arvioija. Eri harjoitteita ja tyyllilajeja kokeilemalla oppilas sukeltaa teatterin rikkaaseen maailmaan ja samalla hänestä tulee osa teatteria harjoittavien pitkää ketjua.

Teatterikasvatuksen voima on sen moniaistisuudessa ja kehollisuudessa: oppilas oppii, että itse asiassa kehomme viestivät koko ajan informaatiota itsestämme, toisista ihmisistä ja ympäristöstä. Fiktio ja leikin turvin oppilas voi käsitellä ja kokeilla uusia, ehkä pelottaviakin asioita, turvallisesti. Teatterikasvatus antaa luvan tutkia itseään ja omia tuntemuksiaan. Kaikki oppilaan tarjoama materiaali on hyväksyttyä ja käyttökelpoista: oikeita vastauksia ei ole – on vain hyviä kysymyksiä.

ELOKUVA

Elokuvan olennaiseen luonteeseen kuuluu illuusio liikkeestä, liikkuvasta kuvasta. Illuusio syntyy tarpeeksi nopeasti peräkkäin näytettävistä still-kuvista. Yleensä elokuvaksi käsitetään pitkät näytelmälliset elokuvat, dokumenttielokuvat, mainoselokuvat, musiikkivideot, videotaide, kokeelliset elokuvat, kaikenlainen lyhyt elokuvatuotanto ja kaikissa näissä animaation keinoin toteutettu elokuvakerronta sekä usein myös pelikulttuuri. Elokuva voi olla tallennettu filmille, videolle, tietokoneen kovalevyille tai vaikka puhelimen muistiin. Tallennusformaatti ei määrittele elokuvaa, vaan sen muoto: elokuva on liikkuvan kuvan tai liikkuvan kuvan ja äänen keinoin toteutettu teos.

Kaikki meitä ympäröivä liikkuva kuvallinen kulttuuri perustuu elokuvakerronnan perusteisiin. Sen takia elokuvakerronnan keinojen opettaminen nuorille ja lapsille on tärkeitä. Maailmanlaajuinen jaettu kulttuurikokemus tapahtuu usein nimenomaan elokuvien ja pelien kautta. Toisaalta elokuva on niin monimuotoinen taiteenlaji, että sen avulla voidaan kertoa myös marginaalikulttuureista sekä käyttää elokuvaa oman, kansallisen identiteetin ja kulttuuriperinnön rakentamisessa. Elokuva toimii vahvan samastumisen kautta, se on sen voima mutta myös vaara: ilman kunnollista kuvanlukutaitoa elokuva voi muokata myös valheellista maailmankuvaa ja identiteettiä.

Elokuvakasvatuksella pyritään kulttuuritietoisten kansalaisten kasvattamiseen perehdyttämällä oppilaat eri maiden elokuvakulttuureihin ja -traditioihin: elokuva kertoo ja näyttää eri kulttuureita, elämäntapoja ja historioita. Taidekaaren elokuvakasvatus kehittää oppilaiden luovuutta, itseilmaisua ja kriittistä ajattelua. Elokuvatyö kehittää erityisesti ryhmätyötaitoja, koska elokuva sisältää useita, jollei kymmeniä, eri taiteenlajeja, jotka yhdistyvät yhteen kokonaisuuteen – esimerkiksi näyttelemisen, käsikirjoittamisen, ohjaamisen, kuvauksen, leikkaamisen ja äänikerronnan lisäksi lavastamisen, puvustamisen, maskeerauksen, grafiikan, markkinoinnin sekä taustatutkimuksen elokuvan suunnittelu- ja kirjoitusvaiheessa. Myös Taidekaaren työpajoissa oppilaiden yhteistyötaitoja voidaan kehittää oppilaiden omien elokuvatuotantojen kautta, koska elokuvatyöpajojen lähtökohtana on luottamus siihen, että jokainen hoitaa oman tehtävänsä ja seuraa yhteisesti sovittua suunnitelmaa.

TANSSI

Tanssi on taidemuoto, mutta se on myös ihmisen luonnollinen tapa ilmaista itseään. Tanssiurheilua, kansantansseja ja seuratansseja, mutta myös taidetanssin eri muotoja, määrittelevät perinteisesti tarkoin säädellyt liikkeet, jotka usein toteutetaan musiikin tahtiin – mutta tanssi voi olla myös täysin improvisoitua liikkumista. Tanssi on laajasti ymmärretty monipuolinen taidemuoto: siinä yhdistyvät aika, tila ja ihmisen keho. Tanssin elementtejä käytetäänkin nykyään usein myös poikkitaiteellisesti, muun muassa teatterin, sirkuksen ja erilaisten performanssien yhteydessä.

Tanssi on taiteena erityinen, sillä se tapahtuu ihmisen kehossa, ilman välineitä. Tanssi syntyy aina hetkessä, kun keho, hengitys, mielen liike, rytmi ja energia täyttävät tilan. Tanssi voi johdattaa sisäisiin kokemuksiin ja hiljaiseen tietoon sekä avata herkkyyden elämälle ja oman luovuuden kehittymiselle. Tanssi on aina myös vuoropuhelua oman kehon ja muiden kehojen kanssa. Tanssi voi olla myös yhteinen kieli, jos yhteistä puhuttua kieltä ei ole.

Taidekaaren tanssikasvatuksessa oppilas näkee tanssiesityksen, joka on useimmiten nykytanssia. Esitykseen liittyvä tanssipaja perustuu luovaan tanssi-ilmaisuun ja sen teema määrittyy nähdyn tanssiesityksen pohjalta. Taidekaaren tanssikasvatus lähtee oletuksesta, että jokainen osaa tanssia ja jokaisella on myös oikeus tanssia. Jokainen ihminen on luova yksilö, jolla on oma ainutlaatuinen ja yksilöllinen liikelaatunsa. Pää tavoite on, että lapsi tanssipajan jälkeen ymmärtää, että hänkin osaa tanssia ja voi nauttia tanssimisesta.

Tanssipajassa tanssitaan annettujen tehtävien ja ohjeiden mukaan yksin, yhdessä, pareittain tai pienryhmissä. Lapsi oppii aikaa, tilaa ja voimaan liittyviä käsitteitä: hitaasta nopeaan, ylätasosta alatasoon, voimakkaasta kevyeen liikkeeseen. Lapsi tutustuu samalla myös kehonsa osiin, muotoon ja toimintaan sekä tulkitsee kaiken aikaa aistitietoaan. Kehon tuntemus on tärkeä itsetuntemuksen perusta. Tanssista saadut onnistumisen elämykset rakentavat lapsen myönteistä minäkuvaa ja omanarvontuntoa. Tanssi-ilmaisu on aina myös sosiaalista vuorovaikutusta. Lapsi oppii toimimaan ryhmän jäsenenä, ja hänelle tarjoutuu tilaisuus ilmaista tunteitaan mutta myös tunnistaa niitä sekä itsessään että toisissa ihmisissä.

SIRKUS

Sirkustaide perustuu fyysiseen liikkeeseen, ei-puhuttuun kieleen, taiteiden väliseen vuorovaikutukseen ja populaarikulttuurin perinteeseen. Sirkus jakaantuu useisiin eri lajeihin, esimerkiksi akrobatiaan, jongleeraukseen, tasapainoiluun, eläinnumeroihin ja klovneriaan. Sirkus on perinteisesti ymmärretty paikasta toiseen liikkuvaksi esitykseksi; nykyään sirkuksella saattaa olla pysyvä esiintymispaikka. Nykysirkukseksi nimetty moderni taidesirkus sisältää rikkaan kirjon esittävää taidetta. Toisaalta painopisteessä on eri sirkuslajien itsenäistyminen ja esitysten rakentaminen yhden sirkuslajin ominaislaadun varaan.

Sirkusopetuksessa yhdistyvät oivasti liikunta- ja taidekasvatus, oppijan sosiaalinen ja henkinen kasvu sekä taiteidenvälisyys. Taidekaaren sirkuskasvatus noudattaa sosiaalisen sirkuksen periaatteita, joissa yhteisöllisyys, erilaisuus ja erityisyys ovat sirkuksen parissa juhlittuja asioita. Keskinäisen kilpailemisen sijasta erilaisten lajien kokeileminen yhdessä voi tuottaa myös ainutlaatuisen esityksen ja uudenlaisen katsomiselämyksen. Sirkuskasvatus voi tarjota myös monipuolisia liikunnallisia kokemuksia: oppilas oppii erilaisten harjoitusten kautta ylläpitämään ja kehittämään kehonsa tasapainoa, notkeutta, voimaa, kestävyyttä ja koordinaatiota.

Taidekaaren työpajoissa keskitytään niihin lajeihin, jotka ovat lasten ja nuorten kannalta turvallisia ja iloa tuottavia ja joita voi halutessaan jatkaa kouluissa oman opettajan kanssa. Esimerkiksi jongleeraus kehittää aivopuoliskojen yhteistyötä ja avaruudellista hahmottamista. Tasapainon ja ketteryuden lisääntyminen tasapainoharjoitusten avulla antaa lapsille ja nuorille voimakkaita onnistumisen kokemuksia. Esiintymistaitoa kehittäville leikeillä ja improvisaatioharjoituksilla on tarkoitus totuttaa oppilaat yleisön edessä olemiseen ja antaa rohkeutta esiintymistilanteisiin. Pyramideja tehtäessä ei keskinäiseen kilpailuun ole tarvetta, koska jokaista tarvitaan yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Oppilaat oppivat ottamaan vastuun sekä itsestään että muista ja näin sekä itseluottamus että luottamus toisiin kasvaa. Sirkus on perusolemukseltaan yhteisöllistä: turvalliseen sirkustuntiin kuuluukin opettajan ja oppilaiden välinen hyvä kommunikointi sekä sirkusvälineistön ja toisten oppilaiden kunnioittaminen.

KUVATAIDE

Kuvataide on osa visuaalisen kulttuurin laajaa aluetta. Kuvataiteessa keskeistä on silmällä havaittavien elementtien yhdistäminen toisiinsa. Kuvataiteen lajeja ovat esimerkiksi maalaus, piirustus, grafiikka, kuvanveisto, valokuvaus, sarjakuva, elokuva, animaatio, tilataide, performanssi, ympäristötaide.

Taidekaaren kuvataidekasvatuksen tavoitteena on antaa oppilaille valmiuksia ilmaista itseään kuvallisesti sekä välineitä hahmottaa visuaalisen kulttuurin ilmiöitä. Havainnointi, hahmottaminen ja kuvallinen ajattelukyky ovat tärkeimpiä harjoiteltavia asioita. Myös luova ongelmanratkaisukyky ja mielikuvitus harjaantuvat kuvallisesti työskenneltäessä. Kuvataidepajassa oppilas jatkaa museokierroksen määrittämän teeman käsittelyä.

Omakehtainen työskentely, tekemällä oppiminen, on keskeisin kuvataidekasvatuksen työmuoto. Omin käsin tekeminen vahvistaa tekijän aistitietoisuutta, joka on yksi ihmisenä olemisen perustarpeista. Työprosessiin kuuluvat niin kokeminen, tekeminen kuin ajattelukin. Leikinomaisuus, kokeilut, oppilaan omat kokemukset, kiinnostuksen kohteet ja elämismaailma ovat toiminnan lähtökohtia. Kuvataiteiden opetus tarjoaa myös tietoja ja taitoja kuvan rakentamisen perusasioista sommittelusta, väreistä, materiaaleista ja tekniikoista.

Parhaimmillaan kuvataidekasvatus vahvistaa oppilaan identiteettiä ja itsetuntoa oppilaan saadessa mahdollisuuden ilmaista ajatuksiaan ja itseään kuvataiteen keinoin. Tietojen ja taitojen oppiminen tapahtuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa oppilaan, opettajan ja ryhmän välillä. Kuvataiteen opetus mahdollistaa sekä itsenäisen että ryhmässä tapahtuvan työskentelyn harjoittelun.

KÄSITYÖ

Käsityö on osa elinympäristöämme. Aikojen alussa ihminen valmisti käsin työkalut ja suojan; vaatteet ja asumuksen, sekä toteutti niissä luontaista kauneuden tarvettaan. Museoiden esihistoriaa esittelevä esineistö onkin tuotettu käsin ja käsityökaluin. Myöhemmin kirkonrakentajat ja lasimaalausten tekijät olivat käsityöläisiä. Taide ja muotoilu käsitteinä syntyivät teollistumisen myötä. Käsityöllä on monia ilmenemismuotoja; taiteena, harrastuksena, ammattina ja terapiana. Käsityön merkitys on muuttunut ajan mukana. Sodan jälkeen Tampereella tehtiin tallukkaita kenkäpulaan. Tänä päivänä käsityö tarjoaa olemisen tavan tekevänä kokemusten ja tarpeiden toteuttajana.

Käsityöosaaminen peilautuu ympärillämme olevista esineistä, rakennuksista, pukeutumisympäristöstä ja siitä, miten kohtelemme ympäristöämme. Lähes kaikki elinympäristömme materiaalit soveltuvat käsitöihin; betonista lasiin ja pajusta villaan. Käsityön tekemisen kautta mahdollistuu materiaalisen elinympäristön ymmärtäminen, joka ohjaa aikanaan vastuun ottamiseen. Taidekaaren käsityöpajoissa työskentely on käytännön asennekasvatusta kestävästä elinkaariajattelun ja arvomaailman rakentajana. Pajoissa rohkaistaan tuomaan yksilölliset havainnot ja kokemukset näkyviksi. Lasten ja nuorten ilmaisukieli kehittyy kokemisen, tekemisen ja tutkimisen välityksellä.

Käsin tekeminen on ihmisen selviytymisen ehto ja luontainen tapa olla olemassa. Ihminen ohjaa tekemistä ideasta ja tarpeesta valmiin työn toimivuuden ja kauneuden arviointiin. Toisella puolella maailmaa satoja vuosia sitten Perun inkat käyttivät samoja tekniikoita ja materiaaleja kuin me tänä päivänä. Oman tekemisen kautta avautuu väylä ymmärtää ja arvostaa vieraita kulttuureja ja maahanmuuttajia. Käsityötekniikat ja -materiaalit ovat ajaton ja paikaton kieli. Käsin tekemiseen kuuluu toiselta oppiminen ja ratkaisut löytyvät tekemisen kautta. Käsityö ilmenee niin moninaisesti, että sitä on luontaista integroida moniin peruskoulun oppiaineisiin.

MUSIIKKI

Musiikki on taiteen lajina hyvin laaja. Paljon käytetyn Edgar Varesen määritelmän mukaan musiikki on ihmisen järjestämää ääntä. Tämä sisältää kaiken kokeellisesta äänitaiteesta klassiseen musiikkiin tai vaikkapa afrikkalaisten pygmien rummuilla lähettämät viestit naapurikylään. Musiikki taiteen lajina sisältää enemmän alalajeja kuin kukaan pystyy edes laskemaan. Jokaisella maalla on oma kansanmusiikkinsa ja näiden lisäksi myös vähemmistöillä erikseen oma kansanmusiikkinsa. Suomalaisen kansanmusiikin kentästä voidaan erotella eri alalajeja: perinteisesti idässä ja lännessä on ollut hieman erilaiset musiikkikulttuurit; saamelaisilla ja romaneilla on myös omat traditionsa. Länsimainen taidemusiikkiperintö ei ole ainoa taidemusiikin laji maailmassa; merkittävät taidemusiikkiperinteet löytyvät myös esimerkiksi Intiasta, Kiinasta sekä Lähi-idästä. Musiikin kenttään kuuluvat myös erilaiset kevyen ja populaarimusiikin lajit, joita maailmassa on loputon määrä. Musiikki-käsitteen alle lasketaan myös äänitaide ja äänimaisemat.

Taidekaaren musiikkikasvatuksella pyritään tutustuttamaan oppilas mahdollisimman laajasti musiikin kenttään. Taidekaareissa ohjaajina toimii taiteilijoita sekä musiikkipedagogeja, jotka edustavat mahdollisimman kattavasti musiikin monipuolista kenttää. Jokainen lapsi on synnynnäisesti luova. Lapsella on luontainen kyky säveltää omia kappaleitaan ja tehdä niihin omia sanoituksiaan. Taidekaaren tehtävänä on tukea lapset luontaista kykyä luovuuteen ja ruokkia sitä niin, ettei lapsi kasvaessaan menetä tuota luovuutta.

Musiikkikasvatus tukee lapsen itsetunnon kehittymistä tarjoamalla positiivisia onnistumisen kokemuksia. Taidekaareissa musiikkikasvatusta tehdään lähtökohdasta, jossa jokainen lapsi ymmärretään musikaaliseksi. Musikaalisuus ilmenee jokaisessa ihmisessä eri tavalla, ja kasvattajan tehtävänä onkin tunnistaa jokaisen lapsen erityisyys. Musiikkikasvatus tukee ryhmätyöskentelyä, koska koulussa tapahtuva musiikkikasvatus on aina luonteeltaan yhdessä tekemistä. Musiikillinen identiteetti on oleellinen varsinkin kasvavalle nuorelle. Taidekaaren monipuolinen musiikkikasvatus pyrkii tukemaan oppilaan oman musiikillisen identiteetin, ja tätä kautta koko ihmisen persoonan, muodostumista ja kasvua.

KULTTUURIN MONINAISET MUODOT

Taidekaaren ohjelmaan sisältyy myös iso joukko muita uusia ja vanhoja taiteen ja liikunnan lajeja ja muotoja. Kulttuuria katsotaan ennakkoluulottomasti ja laaja-alaisesti. Taidekaaren kulttuurikasvatusohjelman kokonaisuuksissa kokeellinen toiminta, monitaiteisuus ja erikoiset taiteiden väliset yhdistelmät ovat tyypillisiä. Taidekaaren työpajoina on ollut esimerkiksi painia, Bollywood-tanssia, katutaiteita, joogaa ja romurummutusta. Nykytaidetta voidaan käsitellä esimerkiksi parkourin tai elektronisen musiikin keinoin, kun ohjaajat sisällyttävät toimintaan yhdessä sovitut teemat ja avaavat niitä oppilaille. Taidekaaren toiminnassa pyritään pysymään kiinni ajan hengessä uusia ja kiinnostavia lajeja mukaan tuomalla.

Erilaisten taiteen ja liikunnan lajien käytön tavoitteena on avata kulttuurin monimuotoisuutta oppilaille. Teemoja voidaan käsitellä poikkitaiteisesti ja eri näkökulmista tarkastellen. Rohkea ja uudenvuoroinen taiteiden välinen yhdistely haastaa oppilaat ajattelemaan luovasti ja laaja-alaisesti. Toisistaan poikkeavilla taiteen ja liikunnan muodoilla pyritään myös tarjoamaan onnistumisen tunteita erilaisille oppijoille ja eri taitoisille oppilaille. Verbaalisesti lahjakas voi loistaa keskustelevalle museokierroksella, kun taas liikunnallinen oppilas voi näyttää taitonsa breakdancepajassa. Kullakin lajilla on omat tavoitteensa, mutta taustalla on aina Taidekaaren kunkin kulttuurikasvatuskokonaisuuden teemat ja tavoitteet.

Toiminta rohkaisee oppilasta kokeilemaan uutta ja testaamaan omia rajojaan. Turvallisen ja ohjatun toiminnan myötä oppilas saa itseluottamusta uusien ja erilaistenkin asioiden kohtaamiseen. Ryhmässä tapahtuva uusien asioiden kokeileminen ja muiden kannustaminen kehittää ryhmätaitoja ja luo ryhmähenkeä. Yhteisöllisyyden aste riippuu lajista, toisissa yhdessä työskentely ja tekeminen ovat keskiössä, kun taas toisissa se ilmenee esimerkiksi ryhmäkeskusteluina ja yksilötyöskentelyn kommentointina. Erityisesti vanhemmat oppilaat ovat usein hyvin kiinni nykyhetkessä, sen ilmiöissä ja uusissa trendeissä, minkä vuoksi heillä saattaa olla tuoreinta tietoa ja taitoa uusien lajien suhteen. Oma tietämys ja omien taitojen julkittaminen kasvattaa itseluottamusta ja itsetuntoa. Taidekaaren kierroksilla, pajoissa ja vierailuilla ei kuitenkaan kenenkään tarvitse olla asiantuntija vaan yhdessä yrittäminen, kokeilu, oppiminen, onnistuminen ja joskus uudelleen yrittäminenkin kuuluvat olennaisesti toimintaan.

KULTTUURIKASVATUSOHJELMAN SUUNNITTELUUN OSALLISTUNEET

Taidekaari-kulttuurikasvatusohjelma on laadittu Tampereen kaupungin Museopalveluiden TAITE-yksikön, Linnainmaan yhtenäiskoulun sekä laajan kulttuuri- ja kasvatustieteen asiantuntijaryhmän yhteistyönä.

TAITE-yksikkö

Janina Ahlfors
Raisa Foster
Tiina Heikkinen
Mari Jalkanen
Paula Kaukiainen
Marianna Lehtinen
Hanna Pulkkinen
Sanni Pöntinen
Mia Ylä-Nojonen

Linnainmaan yhtenäiskoulun opettajat

Pia Ala-Myllymäki
Tiina Haanpää
Mari Hillo
Nina Ignatius
Marko Masar
Virva-Leena Masar
Arja Sievi

Kulttuurin ja kasvatustieteen asiantuntijat

Riikka Ajanki
Kimmo Antila
Petri Fhilman
Paula Halkola
Tuija Halttunen
Kaisa Hietaniemi
Marjo Hämäläinen
Sirpa Joenniemi
Taina Kopra
Piia Kulin
Petra Käppi
Riku Laakkonen
Mika Lehtinen
Outi Penninkangas
Anne Riihiluoma
Maarit Saarelainen
Marja-Leena Seilo
Satu Sihvoin
Jarmo Skön
Tapio Suominen
Tuuli Talvitie
Miisu Toukoma